

Zastosowanie pakietu Geant4 w fizyce jądrowej Wykład 5

Aleksandra Fijałkowska

3 listopada 2021

Kilka informacji ogólnych

Wbudowane typy w Geant4:

- ▶ G4int
- ▶ G4long
- ▶ G4float
- ▶ G4double
- ▶ G4bool
- ▶ G4complex
- ▶ G4String

Wszystkie typy są zdefiniowane w pliku G4Types.hh

```
typedef double G4double;  
typedef float G4float;  
typedef int G4int;  
typedef bool G4bool;  
typedef long G4long;  
typedef std::complex<G4double> G4complex;
```

Wyjątkiem jest typ G4String, który jest osobną klasą dziedziczącą po `std::string`.

Ponadto Geant4 wykorzystuje szereg klas wbudowanych w bibliotekę CLHEP (Computing Library for High Energy Physics):

- ▶ G4ThreeVector (3-elementowy wektor współrzędnych (x, y, z))
- ▶ G4RotationMatrix (macierz obrotu 3×3)
- ▶ G4LorentzVector (4-elementowy wektor (x, y, z, t))
- ▶ G4LorentzRotation (macierz obrotu 4×4)

System jednostek

Geant4 wykorzystuje system jednostek zaczerpnięty z biblioteki HepSystemOfUnits. Podstawowe (domyślne) jednostki to:

- ▶ milimetr (mm)
- ▶ nanosekunda (ns)
- ▶ megaelektronowolt (MeV)
- ▶ ładunek pozytonu (eplus)
- ▶ kelwin (kelvin)
- ▶ mol (mole)
- ▶ ładunek pozytonu (eplus)
- ▶ kandela (jednostka światłości źródła światła) (candela)
- ▶ radian (radian)
- ▶ steradian (steradian)

Pozostałe jednostki są zdefiniowane w oparciu o wymienione jednostki podstawowe.

Jeśli użytkownik nie poda jednostki Geant4 zastosuje jednostki domyślne.

Przykład:

```
G4double size = 1*m; //aby rozmiar był zdefiniowany w m
std::cout << size/m << endl; //aby rozmiar został "wypisany" w m
std::cout << energy/keV << " keV";
//wypisz jednostki:
G4UnitDefinition::PrintUnitsTable()
```

Plikiem nagłówkowym załączającym jednostki jest **G4SystemOfUnits.hh**.

Za obsługę liczb losowych odpowiada moduł **HEPRandom**, będący kiedyś częścią pakietu Geant4, a obecnie przeniesiony do modułu **CLHEP**.

Moduł **HEPRandom** oferuje zarówno różne silniki, jak i rozkłady. W praktyce najczęściej używa się funkcji **G4UniformRand()**, definiowaną w pliku **Randomize.hh**:

```
#define G4UniformRand() CLHEP::HepRandom::getTheEngine()->flat()
```

Rozkłady liczb losowych dostarczane przez moduł **HEPRandom**:

- ▶ RandFlat - G4MTRandFlat
- ▶ RandExponential

```
inline G4double G4MTRandExponential::shoot(CLHEP::HepRandomEngine* anEngine,  
                                             G4double mean)  
{  
    return -std::log(anEngine->flat())*mean;  
}
```

- ▶ RandGauss

```
inline G4double G4MTRandGauss::shoot(G4double mean, G4double stdDev)
```

- ▶ RandPoisson (G4Poisson.hh)

```
inline G4long G4Poisson(G4double mean)
```

Geant4 umożliwia zapisanie statusu silnika poprzez wywołanie w skrypcie polecenia:

/random/setSavingFlag true.

Status ten może być wczytany przy kolejnym uruchomieniu symulacji poprzez wywołanie polecenia:

/random/resetEngineFrom currentEvent.rndm.

Primary Generator Action

Każdy projekt osadzony w bibliotece Geant4 wymaga zdefiniowania warunków początkowych Eventu (zdarzenia). Odbywa się to poprzez zaimplementowanie klasy wywodzącej się z klasy abstrakcyjnej **G4VUserPrimaryGeneratorAction** (będziemy ją nazywać **PrimaryGeneratorAction**) Klasa ta posiada czysto wirtualną metodę

virtual void GeneratePrimaries(G4Event*), która musi być zaimplementowana. Jest to miejsce, w którym użytkownik definiuje:

- Typ cząstki początkowej

```
G4ParticleTable* particleTable = G4ParticleTable::GetParticleTable();
G4ParticleDefinition* particle = particleTable->FindParticle("gamma");
//parametrem metody jest typ G4String - nazwa cząstki
particleGun->SetParticleDefinition(particle);
```

G4ParticleTable jest mapą z wartościami typu G4ParticleDefinition i kluczem G4String. Nie znalazłam metody wypisującej wszystkie dostępne cząstki, można się jednak posiłkować następującymi metodami:

```
G4int size() const
G4ParticleDefinition* GetParticle (G4int index)
const G4String& GetParticleName (G4int index)
```

Primary Generator Action

- ▶ Miejsce emisji cząstek

```
particleGun->SetParticlePosition(G4ThreeVector(0.0*cm,0.0*cm,0.0*cm));
```

- ▶ Energię cząstek

```
particleGun->SetParticleEnergy(500.0*keV);
```

- ▶ Kierunek cząstek

```
particleGun->SetParticleMomentumDirection(G4ThreeVector(1.,0.,0.));
```

Metoda **virtual void GeneratePrimaries(G4Event*)** musi się zakończyć wywołaniem funkcji **GeneratePrimaryVertex(G4Event* event)**.

```
particleGun->GeneratePrimaryVertex(anEvent);
```

Jedno zdarzenie może mieć więcej niż jedną cząstkę pierwotną! Każde wywołanie funkcji `GeneratePrimaryVertex(G4Event* event)` powoduje wysłanie nowej cząstki pierwotnej zgodnie z aktualnymi ustawieniami obiektu `G4ParticleGun`.

G4ParticleGun

Geant4 oferuje dwa rodzaje zmiennej umożliwiające "wysyłanie" cząstek pierwotnych – **G4ParticleGun** oraz **G4GeneralParticleSource**.

W przypadku wykorzystania typu **G4ParticleGun** program wysyła cząstki początkowe z dobrze określoną energią, położeniem i pędem. Inaczej mówiąc obiekt wewnętrznie nie posiada żadnego mechanizmu losowości (co nie oznacza, że teźe losowości nie można zapewnić samemu). Konstruktor klasy przyjmuje liczbę całkowitą, będącą liczbą cząstek, które zostaną wyemitowane z tą samą kinematyką.

Metody klasy **G4ParticleGun**:

- ▶ void SetParticleDefinition(G4ParticleDefinition*)
- ▶ void SetParticleMomentum(G4ParticleMomentum)
- ▶ void SetParticleMomentumDirection(G4ThreeVector)
- ▶ void SetParticleEnergy(G4double)
- ▶ void SetParticleTime(G4double)
- ▶ void SetParticlePosition(G4ThreeVector)
- ▶ void SetParticlePolarization(G4ThreeVector)
- ▶ void SetNumberOfParticles(G4int)

Tryb interaktywny Geant4 symulacji również umożliwia strowanie cząstkami początkowymi. Do tego służy szereg poleceń "skryptowych"

- ▶ /gun/particle particleName
- ▶ /gun/direction ex ey z
- ▶ /gun/energy energy Unit
- ▶ /gun/momentum px py pz Unit
- ▶ /gun/position x y z Unit
- ▶ /gun/time t Unit
- ▶ /gun/polarization Px Py Pz
- ▶ /gun/number N
- ▶ /gun/ion Z A Q E (liczba atomowa, masa atomowa, ładunek w e, energia wzbudzenia w keV)

Ważne – jeśli chcemy przeddefiniowywać parametry cząstek początkowych, nie mogą być one określone "na sztywno" w kodzie w metodzie

GeneratePrimaries(G4Event*). Jeśli zależy nam na określeniu jakichś parametrów domyślnych można to zrobić w konstruktorze klasy **PrimaryGeneratorAction**.

Klasa **G4GeneralParticleSource** (GPS) dostarcza szeregu możliwości sterowania emisją cząstek pierwotnych:

- ▶ energia cząstek losowana z rozkładu
- ▶ losowy kierunek emisji zgodnie z zadany rozkładem
- ▶ rozkład położenia punktu, z którego cząstki są emitowane
- ▶ kilka niezależnych źródeł wykorzystanych w obrębie jednej symulacji

GPS jest sterowane z poziomu komend/skryptów. Klasa **G4GeneralParticleSource** bardzo ubogi interfejs publiczny, choć również daje pewne możliwości.

Klasa **G4GeneralParticleSource** (GPS) dostarcza szeregu możliwości sterowania położeniem emisji cząstek pierwotnych:

- ▶ punkt
- ▶ kształt na płaskiej powierzchni (okrąg, pierścień, elipsa, prostokąt)
- ▶ 3 wymiarowy kształt (kula, elipsoida, cylinder, prostopadłościan)
- ▶ powierzchnia na 3 wymiarowym kształcie (kula, elipsoida, cylinder, prostopadłościan)

Kilka dostępnych komend (pełna lista znajduje się w rozdziale 2.7.3.3 Geant4 User's Guide for Application Developers):

- ▶ `/gps/pos/type` *Point [default], Plane, Beam, Surface, Volume*
- ▶ `/gps/pos/shape` *możliwe kształty są uzależnione od uprzednio określonego typu*
  - ▶ *Plane – Circle, Annulus, Ellipse, Square, Rectangle*
  - ▶ *Surface oraz Volume – Sphere, Ellipsoid, Cylinder, Para (prostopadłościan)*
- ▶ `/gps/pos/centre` *X Y Z unit*

Rozmiary oraz ewentualnie rotacja brył może być określona przy pomocy szeregu kolejnych komend.

Dostępne rozkłady kątowe:

- ▶ izotropowy w 4π
- ▶ izotropowy w 2π (płaski)
- ▶ wiązka jednowymiarowa
- ▶ wiązka dwuwymiarowa
- ▶ zdefiniowany przez użytkownika

`/gps/ang/type – iso [default], cos, planar, beam1d, beam2d, focused, user`

Możliwe jest określenie górnej i dolnej granicy kątów θ i ϕ .
Kierunki osi określa świat (supermatka).

W przeciwieństwie do powszechnie przyjmowanej konwencji kierunek emisji

P_x , P_y i P_z jest wyznaczany następująco:

$$P_x = -\sin\theta\cos\phi$$

$$P_y = -\sin\theta\sin\phi$$

$$P_z = -\cos\theta$$

Rozkład zdefiniowany przez użytkownika polega na określeniu rozkładów kąta θ i ϕ w formie histogramów.

W tym celu należy wykorzystać komendę

```
/gps/hist/type
```

z parametrem *theta* lub *phi*.

Punkty histogramu wczytuje się pojedynczo wykorzystując komendę

```
/gps/hist/point
```

przyjmującą dwa argumenty – górną granicę binu, wartość

Histogram można też wczytać z pliku

```
/gps/hist/file HistFile
```

Plik musi zawierać dwie kolumny – górną granicę binu oraz jego wartość.

Granice binów powinny być wyznaczone w domyślnych jednostkach Geant4 (np MeV). Wyjątek stanowi pierwsza linia, która powinna zawierać tylko dolną granicę binu.

Dopuszczalny maksymalny rozmiar histogramu wynosi 1024 biny.

Dostępne rozkłady energii:

Typ	Skrót	Wyrażenie	Parametry
Monoenergetyczny	Mono	$I \sim \delta(E - E_0)$	energia E_0
Liniowy	Lin	$I \sim I_0 + m \cdot E$	I_0, m
Eksponencjalny	Exp	$I \sim \exp(\frac{-E}{E_0})$	E_0
Potęgowy	Pow	$I \sim E^\alpha$	α
Gaussowski	Gauss	$I \sim \frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma} \exp(\frac{-(E-E_0)}{\sigma^2})$ (???)	E_0, σ

Dokumentacja podaje jeszcze kilka rozkładów, ale po przykładzie Gaussowskim straciłam do nich zaufanie.

Tabela 2.7.3.5 w Geant4 User's Guide for Application Developers prezentuje polecenia skryptowe sterujące rozkładem energii GPS.

Zadanie na dziś

Do poniższych zadań wykorzystaj obiekt typu **G4ParticleGun**

- ▶ Napisz metodę

```
G4ThreeVector GenerateIsotropicDirection(G4double thetaMin,  
                                           G4double thetaMax,  
                                           G4double phiMin,  
                                           G4double phiMax)
```

zwracającą wektor pędu wylosowanego z rozkładu izotropowego w granicach thetaMin- thetaMax oraz phiMin - phiMax.

Wersja łatwiejsza – rozkład może obejmować cały kąt 4π , bez określania górnej i dolnej granicy.

Wskazówka: Skorzystaj z metody **G4UniformRand()** wymagającej nagłówek **Randomize.hh**, która zwraca liczbę losową od 0 do 1.

Pytanie: Jakie warunki musi spełniać rozkład izotropowy?

- ▶ Zaimplementuj metodę

```
void GeneratePositionIncident(G4Event* anEvent)
```

zapoczątkowujący Event wysłaniem jednego pozytonu o energii 600 keV izotropowo ze środka geometrii.

Wywołaj metodę wewnątrz funkcji void **GeneratePrimaries(G4Event* anEvent)**.

► Napisz metodę

```
void GenerateBackgroundIncident(G4Event* anEvent)
```

zaczynający Event emisją kwantu γ izotropowo z losowego położenia wewnątrz świata (obiekt World).

Dla uproszczenia założmy, że promieniowanie γ pochodzi z czterech izotopów promieniotwórczych występujących naturalnie:

- ^{40}K (1461 100%)
- ^{208}Tl (583 85%; 2615 100%)

oraz, że jąder ^{40}K jest 2 razy więcej niż ^{208}Tl .